

การบริหารจัดการระบบชลประทานเชิงพุทธบูรณาการ:
กรณีศึกษาโครงการส่งน้ำและบำรุงรักษาแม่แตง
จังหวัดเชียงใหม่

.....

**IRRIGATION SYSTEM MANAGEMENT BY INTEGRATED
BUDDHIST PRINCIPLES: A CASE STUDY OF MAE-TAENG
OPERATION AND MAINTENANCE PROJECT,
CHIANG MAI PROVINCE**

.....

ภัทวิ ดวงจิตร

CHIANG MAI
RAJABHAT
UNIVERSITY

การบริหารจัดการระบบชลประทานเชิงพุทธบูรณาการ: กรณีศึกษาโครงการส่งน้ำ และบำรุงรักษาแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่

IRRIGATION SYSTEM MANAGEMENT BY INTEGRATED BUDDHIST PRINCIPLES: A CASE STUDY OF MAE-TAENG OPERATION AND MAINTENANCE PROJECT, CHIANG MAI PROVINCE

ภทวิ ดวงจิตร์

สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับการบริหารจัดการตามหลักพระพุทธศาสนา 2) เพื่อศึกษาแนวคิดและวิธีการบริหารจัดการระบบชลประทานในเขตโครงการส่งน้ำและบำรุงรักษาแม่แตง และ 3) เพื่อพัฒนาให้ได้รูปแบบการบริหารจัดการระบบชลประทานเชิงพุทธบูรณาการ โดยใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ จากเอกสารและการสัมภาษณ์เชิงลึกกับพระสงฆ์ เจ้าหน้าที่ ผู้นำท้องถิ่น และนักวิชาการ ส่วนการวิจัยเชิงปริมาณใช้รูปแบบการวิจัยเชิงสำรวจ โดยกำหนดกลุ่มตัวอย่างเป็นเจ้าหน้าที่ และกลุ่มผู้ใช้น้ำ รวมทั้งสิ้น 135 คน ใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง และวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติพื้นฐาน ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ยเลขคณิต และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน เพื่อพรรณนาข้อมูล จากผลการศึกษา มีดังนี้

การวิจัยเชิงคุณภาพ พบว่า แนวคิดการบริหารจัดการทางพระพุทธศาสนา ซึ่งสามารถนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนตลอดไปได้โดยให้ความสำคัญในด้านของการบริหารจัดการตน คน งาน และสิ่งแวดล้อม ส่วนแนวคิดและวิธีการบริหารจัดการระบบชลประทานในเขตโครงการส่งน้ำและบำรุงรักษาแม่แตง ที่ได้้นำการบริหารจัดการระบบการพัฒนาคุณภาพการบริหารจัดการชลประทานภาครัฐและการบริหารจัดการชลประทานระบบเหมืองฝายร่วมกับวัฒนธรรมประเพณี วิถีชุมชนของล้านนามาใช้ ซึ่งเป็นการยึดคติความเชื่อรากฐานดั้งเดิมของคนในชุมชน แบบฉันทันตึงมือที่นำไปสู่ความร่วมมือในระบบเหมืองฝายที่ทุกคนรู้สึกได้ถึงความเป็นเจ้าของร่วมกัน

การวิจัยเชิงปริมาณ จากข้อมูลการศึกษาวิจัยตั้งแต่ ปี 2552-2555 พบว่า ค่าประสิทธิภาพการชลประทานของโครงการฯ ค่าประสิทธิผล และค่าความพึงพอใจในการมีส่วนร่วมมีแนวโน้มสูงขึ้น ดังนั้นการบริหารระบบชลประทานเชิงพุทธบูรณาการของโครงการฯ แม่แตง ในรูปแบบที่พัฒนาเป็น หยี่ โมเดล (YEE Model) จึงเกิดรูปแบบที่เหมาะสมสำหรับการประยุกต์เพื่อพัฒนาประสิทธิภาพการบริหารจัดการ ซึ่งการบริหารจัดการระบบชลประทานที่ดีควรมีการประสานบูรณาการของหลักศาสนา วัฒนธรรมประเพณี และการบริหารจัดการภาครัฐที่ทุกฝ่ายควรเห็นความสำคัญและปฏิบัติอย่างต่อเนื่องจริงจัง

คำสำคัญ: การบริหารจัดการ ระบบชลประทาน เชิงพุทธบูรณาการ

Abstract

The objectives of this research were 1) to study the concept of management based on the principles of Buddhism, 2) to study the concept and the irrigation system management method in the Mae-Taeng operation and maintenance project, and 3) to develop a new model of Irrigation system Management by Integrated Buddhist Principles.

The qualitative research methods were used in this research by ways of in-depth interviews on the monks, expert officials, community leaders and Academics. Quantitative research method was a survey with purposive sampling method, 135 persons were sampled. Percentage, mean and standard deviation were used to analyze and describe data.

The qualitative research showed that the conceptual thinking of management in Buddhism can bring to the sustainable development by priority of self-management, man management, work management and environment management. The management idea of Mae-taeng operation and maintenance project applied Public Sector Management Quality Award (PMQA) to manage the irrigation system and the wier-irrigation system management with cultural traditions of Lanna has been the way over into the community which hold traditional beliefs of the community foundation. The fraternal kinship leading to cooperation in the wier-irrigation system that everyone feels the shared ownership as well as recognition of the value of water, forest and nature that should be protected from all sides.

The quantitative research showed that the Irrigation efficiency values, the Effectiveness values and the Participation values of Mae-Taeng operation and maintenance project; (B.E. 2552-2555) had increased values tendency. The research result had made a new model for the irrigation system management by integrated Buddhist principles that was called "YEE Model". This model is appropriate for managing the irrigation project following the real performance. Good irrigation system management should have coordination integration of religious, cultural traditions, and public sector management. All parties should see the importance and continuous practice seriously.

Keywords: Management, Irrigation System, Integrated Buddhist

บทนำ

บทความนี้มุ่งเสนอผลการวิจัยการบริหารจัดการระบบชลประทานเชิงพุทธบูรณาการ โดยงานวิจัยดังกล่าวได้นำแนวทางการบริหารจัดการตามหลักทางพุทธศาสนาใช้ในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ เพื่อให้เกิดการพัฒนาตนจนนำไปสู่กระบวนการทำงานอย่างมีประสิทธิภาพและคำนึงถึงธรรมชาติสิ่งแวดล้อม นอกจากนี้ยังได้นำแนวทางการบริหารชลประทานระบบเหมืองฝายร่วมกับวัฒนธรรมวิถีชุมชนชาวล้านนามาใช้ร่วมกับการพัฒนาคุณภาพการบริหารจัดการระบบชลประทานภาครัฐของกรมชลประทาน (กลุ่มพัฒนาระบบบริหาร กรมชลประทาน, 2555) เพื่อเป็นการยกระดับคุณภาพมาตรฐานในการทำงาน

จากข้อมูลแหล่งน้ำพบว่า พื้นที่โลกทั้งหมดเป็นน้ำสองในสามส่วน (Riley, 2550) เป็นน้ำจืดที่สามารถนำมาใช้ในการอุปโภคบริโภค เพียงร้อยละ 2.5 (วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี, ม.ป.ป.) เท่านั้น นอกจากนี้ยังเป็นจุดเริ่มต้นของชีวิตทุกสรรพสิ่งบนโลกมากมาย ในทางพระพุทธศาสนาน้ำเป็นองค์ประกอบสำคัญของสิ่งมีชีวิตและมนุษย์ เรียกว่า อาโปธาตุ ดังที่กล่าวไว้ในสุตตันตปิฎก เล่ม 13 มัชฌิมนิกาย มูลปณณาสก์ (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) จะเห็นได้ว่า

น้ำเป็นสิ่งที่สำคัญของสิ่งมีชีวิตทั้งหลาย แต่ปริมาณที่สามารถนำมาใช้ได้กลับมีน้อยมาก ปัจจุบันสถานการณ์น้ำในภาพรวมพบว่ามีปัญหาการขาดแคลนน้ำต้นทุน รวมทั้งโครงการส่งน้ำและบำรุงรักษาแม่แตง ก็เป็นโครงการหนึ่งที่ประสบปัญหาดังกล่าวข้างต้นเช่นกัน ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่าส่วนหนึ่งมาจากปัญหาเรื่องการบริหารจัดการระบบชลประทานยังขาดความสมบูรณ์ และปัญหาของบุคคลทุกฝ่ายที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการบริหารจัดการระบบชลประทานยังขาดความเข้มแข็งในการบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วม

ดังนั้นเพื่อเป็นการพัฒนาระบบการบริหารจัดการระบบชลประทานให้มีประสิทธิภาพประสิทธิผลอย่างยั่งยืน และยกระดับการมีส่วนร่วมของบุคลากร รวมทั้งผู้มีส่วนได้ส่วนเสียของโครงการฯ ให้เกิดการพัฒนาอย่างมีคุณภาพ ผู้วิจัยจึงมีแนวคิดในการแก้ไขปัญหาโดยการนำแนวทางการบริหารจัดการที่คำนึงถึงหลักความรู้การบริหารจัดการแนวพุทธมาใช้ในการพัฒนาตน คน งาน และสิ่งแวดล้อม ควบคู่ไปกับหลักการบริหารจัดการตามแนววิถีล้านนา เพื่อให้เกิดการหล่อหลอมจิตใจ สร้างสัมพันธภาพที่ดี จนกลายเป็นพลังทางสังคมและการบริหารจัดการภาครัฐให้มีความเชื่อมโยงแบบบูรณาการ เพื่อปลูกฝังให้เกิดทัศนคติที่ดีของกลุ่มผู้บริหาร นักวิชาการ เจ้าหน้าที่ ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย และกลุ่มผู้ใช้น้ำ สิ่งเหล่านี้จะส่งผลทำให้การทำงานตามแผนการบริหารคุณภาพภาครัฐ สำเร็จบรรลุเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพ ประสิทธิผล และเกิดการร่วมมือร่วมใจกันอย่างเข้มแข็ง

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับการบริหารจัดการตามหลักพระพุทธศาสนา
2. เพื่อศึกษาแนวคิดและวิธีการบริหารจัดการระบบชลประทานในเขตโครงการส่งน้ำและบำรุงรักษาแม่แตง
3. เพื่อพัฒนาให้ได้รูปแบบการบริหารจัดการระบบชลประทานเชิงพุทธบูรณาการ

ระเบียบวิธีวิจัย

1. รูปแบบของการวิจัย การศึกษาครั้งนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ
2. กลุ่มประชากรในการวิจัย คือ ผู้นำชุมชนและกลุ่มผู้ใช้น้ำในเขตโครงการส่งน้ำและบำรุงรักษาแม่แตง จำนวน 14,177 คน เจ้าหน้าที่ของรัฐ จำนวน 148 คน พระสงฆ์ตำแหน่งเจ้าคณะอำเภอ จำนวน 5 รูป และนักวิชาการ ซึ่งหมายถึงผู้ทรงความรู้ที่เคยดำรงตำแหน่งหรือกำลังปฏิบัติหน้าที่ในหน่วยงานของกรมชลประทาน จำนวน 17 คน
3. กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ใช้วิธีเลือกแบบเจาะจง แบ่งออกเป็น 2 ช่วง ประกอบด้วย
 - 3.1 ช่วงที่ 1 เป็นการสัมภาษณ์ด้านความรู้และทัศนคติ แบ่งเป็น 3 กลุ่ม ประกอบด้วย
 - พระสงฆ์ตำแหน่งเจ้าคณะอำเภอ จำนวน 5 รูป (ตัวแทนการบริหารจัดการเชิงพุทธ)
 - ข้าราชการโครงการส่งน้ำและบำรุงรักษาแม่แตง ระดับหัวหน้าฝ่าย จำนวน 7 คน และผู้นำชุมชน จำนวน 5 คน (ตัวแทนการบริหารจัดการชลประทานระบบเหมืองฝายร่วมกับวัฒนธรรมประเพณี วิถีชุมชน)
 - นักวิชาการ จำนวน 17 คน (ตัวแทนการพัฒนาคุณภาพการบริหารจัดการชลประทานภาครัฐ)
 - 3.2 ช่วงที่ 2 เป็นการสอบถามเจ้าหน้าที่ จำนวน 15 คน และสัมภาษณ์กลุ่มผู้ใช้น้ำ จำนวน 120 คน รวมจำนวนทั้งหมด 135 คน

4. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย แบ่งออกเป็น 2 ช่วง ประกอบด้วย

- 4.1 ช่วงที่ 1 เป็นแบบสัมภาษณ์ วิเคราะห์และพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการระบบชลประทานเชิงพุทธบูรณาการ
- 4.2 ช่วงที่ 2 ได้รูปแบบการบริหารจัดการระบบชลประทานเชิงพุทธบูรณาการ เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสอบถาม เจ้าหน้าที่ และแบบสัมภาษณ์เชิงลึกของผู้ใช้น้ำ (แบบกลุ่ม)

5. การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยได้ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลกระบวนการบริหารจัดการระบบชลประทานตามรูปแบบ KAP Model มีขั้นตอนดังต่อไปนี้

5.1 ผู้วิจัยได้ศึกษารวบรวมข้อมูลจากคัมภีร์พระไตรปิฎก หนังสือวิชาการ เอกสารงานวิจัย และข้อมูลจากสื่อออนไลน์ต่างๆ ที่เกี่ยวข้องใน 3 แบบ ได้แก่ 1) การบริหารจัดการเชิงพุทธ 2) การบริหารจัดการชลประทานระบบเหมืองฝายร่วมกับวัฒนธรรมประเพณี วิถีชุมชน และ 3) การพัฒนาคุณภาพการบริหารจัดการชลประทานภาครัฐ

5.2 นำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาวิเคราะห์ทั้ง 3 แบบ มาทำการสัมภาษณ์ และสอบถามทัศนคติแบบไม่มีโครงสร้างกับกลุ่มตัวอย่าง เพื่อศึกษาแนวความรู้ ทัศนคติกับกลุ่มตัวอย่างทั้ง 3 แบบ ได้แก่ 1) แนวคิดหลักพุทธธรรมที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการทางด้านตน คน งาน และสิ่งแวดล้อม ได้ทำการสัมภาษณ์พระสงฆ์ 2) แนวคิดและวิธีการบริหารจัดการระบบชลประทานตามวิถีล้านนาหรือระบบเหมืองฝายร่วมกับวัฒนธรรมประเพณี วิถีชุมชน ได้ทำการสอบถาม สัมภาษณ์เจ้าหน้าที่ของรัฐ ข้าราชการระดับหัวหน้าฝ่าย และผู้นำชุมชน และ 3) การพัฒนาคุณภาพการบริหารจัดการชลประทานภาครัฐ ได้ทำการสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่ของรัฐและนักวิชาการผู้ทรงความรู้ทางด้านการบริหารจัดการระบบชลประทาน โดยสามารถเขียนลงกระดาษตอบคำถามหรือพูดเพื่อบันทึกลงในเครื่องบันทึกเสียงสัมภาษณ์โดยตรง ตามทัศนะ ประสบการณ์ ภูมิความรู้ที่ได้จากการศึกษาเล่าเรียน จากการปฏิบัติงานด้านการบริหารจัดการระบบชลประทาน ทั้งทางด้านวิชาการและการบริหารมาอย่างยาวนาน

5.3 นำข้อมูลที่ได้ทั้ง 3 แบบ มาทำการจัดระเบียบข้อมูล ตามแนวคิดที่สัมพันธ์สอดคล้องเชื่อมโยงกับงานวิจัย และนำมาวิเคราะห์เพื่อให้ได้รูปแบบการบริหารจัดการระบบชลประทานเชิงพุทธบูรณาการ

5.4 ทำการสัมภาษณ์ และสอบถามทัศนคติแบบไม่มีโครงสร้างกับกลุ่มตัวอย่างทั้ง 3 แบบ และแบบสอบถามแบบมีโครงสร้าง สำหรับเจ้าหน้าที่ของรัฐกับแบบสัมภาษณ์เชิงลึกของผู้ใช้น้ำ (แบบกลุ่ม) ใช้วิธียกมือโหวต

5.5 ทำการรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพที่มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้อง ข้อคิดเห็นที่เป็นเชิงเสนอแนะที่มีประโยชน์ต่องานวิจัย และรวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณจากการสอบถามเป็นข้อมูลสะท้อนกลับ คิดเป็นค่าร้อยละ รวมทั้งรวบรวมผลที่ได้จากการปฏิบัติงานจริงด้านประสิทธิภาพ ประสิทธิผล และการมีส่วนร่วม ตามรายงานเอกสารประกอบการประเมินการพัฒนาคุณภาพการบริหารจัดการโครงการชลประทานประจำปีของโครงการส่งน้ำและบำรุงรักษาแม่แตง (คณะทำงาน PMQA, 2552-2555) มาทำการวิเคราะห์ แยกแยะ สรุปข้อมูลที่ได้ให้มีความชัดเจนมากขึ้น แล้วจัดทำเป็นรูปเล่มรายงานผล

6. การวิเคราะห์ข้อมูล

6.1 ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับการบริหารจัดการตามหลักพระพุทธศาสนา และการบริหารจัดการระบบชลประทานของโครงการส่งน้ำและบำรุงรักษาแม่แตงในปัจจุบัน จากพระไตรปิฎก หนังสือตำราทางพระพุทธศาสนา หนังสือ ตำรา เอกสารการเรียนการสอน บทความในวารสาร บทความทางวิชาการ หนังสือ เอกสาร รายงานต่างๆ ของกรมชลประทาน และของโครงการส่งน้ำและบำรุงรักษาแม่แตง ข้อมูลจากระบบเครือข่ายสารสนเทศ และเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องอื่นๆ ใช้การวิเคราะห์เนื้อหา แล้วนำผลที่ได้มาเขียนบรรยายเชิงพรรณนาประกอบการยกตัวอย่าง และแผนภูมิเพื่อตอบวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 และ 2

6.2 ข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถาม การสัมภาษณ์เชิงลึกที่เกี่ยวกับกระบวนการบริหารจัดการระบบชลประทานเชิงพุทธบูรณาการใช้การวิเคราะห์เนื้อหา และสถิติพื้นฐานร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน แล้วนำผลที่ได้เขียนนำเสนอด้วยการบรรยาย เพื่อตอบวัตถุประสงค์ข้อ 3

ผลการวิจัย

จากการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ ประกอบด้วย พระสงฆ์ จำนวน 5 รูป ข้าราชการ จำนวน 7 คน ผู้นำชุมชน จำนวน 5 คน และนักวิชาการ จำนวน 17 คน เพื่อสอบถามความรู้และทัศนคติ ทั้ง 3 แบบ พบว่า

แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารจัดการตามหลักพระพุทธศาสนานั้น จะให้ความสำคัญกับตัวเองเป็นหลัก เริ่มต้นในการบริหารจัดการตนเองก่อนตามหลักของการเป็นที่พึ่งแห่งตน คือ เน้นพัฒนาตัวเอง โดยใช้แนวทางตามหลักในสัปบุริสธรรม 7 ในการตรวจสอบประเมินตนเอง เพื่อจะได้รู้แนวทางในการฝึกตน เป็นผู้ปฏิบัติ มีศีล มีคุณธรรมประจำใจ เพราะการฝึกตนดีแล้วย่อมสามารถเป็นที่พึ่งของผู้อื่น นั่นหมายถึงว่ามีภาวะของความเป็นผู้นำอยู่ด้วย และใช้หลักของไตรสิกขา สติปัญญา 4 ที่จะนำไปสู่เส้นทางการปฏิบัติที่มองโลกด้วยปัญญาตามสภาวะเป็นจริง มีเมตตากรุณาต่อสรรพสิ่งทั้งหลาย สิ่งที่ได้จากการพัฒนาตนตามหลักพุทธนั้นก็คือ การใช้ชีวิตอย่างมีแบบแผน การมองและการแก้ไขปัญหาได้ดี การเข้าถึงจิตใจของผู้อื่น การได้รับเครื่องป้องกันภัยและหากเป็นผู้นำหรือผู้บริหารองค์กรที่จะต้องบริหารคนให้ทำงาน บริหารงานให้เกิดความสำเร็จสัมฤทธิ์ผล ผู้นำต้องมีจิตสำนึกแห่งคุณค่าของบุคคลแต่ละด้าน แต่ละฝ่ายอย่างศรัทธาจริงใจ และรู้จักหน้าที่ที่จะพึงปฏิบัติต่อทุกคนด้วยการเสียสละ คำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวม และการวางตัวได้อย่างเหมาะสม โดยน้อมนำหลักธรรมไปใช้ ได้แก่ วัชรธรรม 4 ขรรษาธรรม 4 สังคหวัตถุ 4 พรหมวิหาร 4 รวมทั้งนำแนวทางของสติปัญญา 4 สัมมปธาน 4 อิทธิบาท 4 มรรคมงคล 8 และสาราณียธรรม 6 มาใช้ในการบริหารจัดการงาน ผลที่ได้ก็คือ ลูกน้องหรือผู้ใต้บังคับบัญชาที่มีสภาวะจิตใจที่ดี มีกำลังใจในการทำงานด้วยความมุ่งมั่นอย่างเต็มที่ มีความซื่อสัตย์ มีความรับผิดชอบในหน้าที่ อยู่ภายใต้กรอบระเบียบวินัย และมุ่งสู่เป้าหมายความสำเร็จขององค์กร ผลงานมีคุณภาพในระดับสากล และเกิดพฤติกรรมในองค์กรในลักษณะที่ทุกคนสามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสงบสุข มีความรัก เมตตา เอื้อเฟื้อต่อกัน ประการสุดท้ายคือการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อม เป็นการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติ รวมไปถึงบุคคลผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทั้งหมด เพื่อให้เห็นคุณค่าและตระหนักต่อทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่อย่างจำกัด ให้เกิดการปรับสมดุล มีความน่าอยู่ มีความเจริญ เกิดความยั่งยืนตลอดไป ซึ่งจะใช้หลักธรรมในด้านของการมีจิตสำนึกที่ดี ได้แก่ เมตตา กรุณา กตัญญู ทวิ การเป็นผู้มีศีล อีกทั้งยังจะต้องมีวัชรธรรม 5 ที่ประกอบด้วย ศรัทธา ศีล สุตะ จาคะ และปัญญา ผลที่ได้ก็คือ การปกป้องคุ้มครอง การปกป้องรักษา การปรับสมดุล การได้รับประโยชน์ ก่อให้เกิดการพัฒนาที่นำไปสู่ความเจริญอย่างยั่งยืน

แนวคิดและวิธีการบริหารจัดการระบบชลประทานในเขตโครงการส่งน้ำและบำรุงรักษาแม่แตง ซึ่งแนวคิดการบริหารจัดการจะแบ่งออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่ บุคลากรและองค์กรผู้ใช้น้ำ ที่ในปัจจุบันได้มีการจัดกลุ่มบริหารการใช้ชลประทานจำนวน 14 กลุ่ม มีบทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบและกิจกรรมการใช้ชลประทานร่วมกับภาครัฐ เช่น การบริหารการส่งน้ำ และบำรุงรักษา ตั้งแต่การวางแผนจัดสรรน้ำ การสำรวจความต้องการใช้น้ำ การจัดประชุมเพื่อรับทราบข้อมูลต่างๆ เป็นต้น ทั้งนี้การบริหารองค์กรผู้ใช้น้ำที่จะต้องมีการกำหนดระเบียบข้อบังคับ การจัดทำสัญญา การคัดเลือกหัวหน้าคูคลองให้ดำรงตำแหน่งตามวาระ รวมทั้งหน้าที่ของคณะกรรมการในการเป็นตัวแทนของสมาชิกผู้ใช้น้ำที่จะต้องทำงานประสานกับหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อร่วมกันบริหารน้ำชลประทานอย่างมีประสิทธิภาพ และเป็นธรรม ส่วนวิธีการบริหารจัดการมี 2 แนวทาง คือ ได้นำการพัฒนาคุณภาพการบริหารจัดการภาครัฐ (PMQA) ของสำนักงาน ก.พ.ร. มาปรับใช้ให้สอดคล้องกับการปฏิบัติราชการของกรมชลประทาน ที่ยังคงมีแนวคิดในการบริหารจัดการน้ำอย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งถึง เป็นธรรม อย่างยั่งยืน และมีการเสริมสร้างการมีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนา การบริหารน้ำทุกระดับอย่างบูรณาการ โดยใช้การแบ่งงาน และมอบหมายหน้าที่ความรับผิดชอบไว้อย่างชัดเจน ตามโครงสร้างสายการบังคับบัญชา ที่สามารถควบคุม ตรวจสอบ สั่งการ สื่อสารได้อย่างรวดเร็ว มีประสิทธิภาพ และได้้นำแนวทางปฏิบัติตามวัฒนธรรมประเพณี วิถีชุมชนของชาวล้านนาในด้านระบบเหมืองฝายที่มีมานานแล้ว มาปรับใช้ในการดำเนินชีวิตตามคติความเชื่อที่ยึดถือตามรากฐานวัฒนธรรมดั้งเดิม สิ่งเหล่านี้ถือเป็นภูมิปัญญาของคนในท้องถิ่น ที่อาศัยอยู่กันแบบพี่น้องเครือญาติ โดยได้รับประโยชน์อย่างเสมอภาคเท่าเทียมกัน สิ่งที่แสดงให้เห็นก็คือ ความร่วมมือร่วมใจในระบบเหมืองฝายที่ทุกคนมีความรู้สึกได้ถึงความเป็นเจ้าของร่วมกัน ตลอดจนการระลึกถึงคุณค่าแห่งน้ำ ป่าไม้ และธรรมชาติ ที่ควรได้รับการปกป้องคุ้มครองจากทุกฝ่าย

การพัฒนาแบบการบริหารจัดการระบบชลประทานเชิงพุทธบูรณาการ

สำหรับแนวคิดและวิธีการบริหารจัดการของโครงการส่งน้ำและบำรุงรักษาแม่แตง ที่แต่เดิมได้นำ 2 แนวทางมาใช้ ได้แก่ การบริหารจัดการชลประทานระบบเหมืองฝายร่วมกับวัฒนธรรมประเพณี วิถีชุมชน และการพัฒนาคุณภาพการบริหารจัดการชลประทานของภาครัฐ เพื่อให้เกิดการมีส่วนร่วมจากวิถีชีวิตภูมิปัญญาท้องถิ่นของชาวบ้านหรือผู้ใช้น้ำและให้เกิดการประสานการทำงานร่วมกับเจ้าหน้าที่ของโครงการฯ มุ่งสู่การบริหารจัดการระบบชลประทานอย่างมีส่วนร่วม แต่กระนั้นชาวบ้านในพื้นที่ก็ยังคงประสบปัญหาการขาดแคลนน้ำต้นทุนอยู่ ดังนั้นเพื่อเป็นการเติมเต็มการมีส่วนร่วมของบุคลากรและผู้ใช้น้ำให้เข้มแข็งมากยิ่งขึ้น ที่จะสามารถผลักดันให้เกิดการทำงานอย่างเป็นระบบและนำไปสู่การแก้ปัญหาภัยแล้งจากการประเมินประสิทธิภาพด้านการชลประทานในแต่ละปี

ผู้วิจัยจึงได้นำการบริหารจัดการเชิงพุทธมาผสมผสานในกระบวนการทำงานและอาศัยกระบวนการความรู้ (Knowledge: K) และทัศนคติ (Attitude: A) ของกลุ่มตัวอย่างต่างๆ เพื่อนำไปสู่การปฏิบัติงาน (Practice: P) ของบุคคลทั้ง 3 กลุ่ม คือ กลุ่มการนำองค์กร กลุ่มปฏิบัติการ และกลุ่มพื้นฐานของระบบ ซึ่งรวมถึงผู้รับบริการและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ก็คือ ผู้ใช้น้ำด้วย ซึ่งการบริหารจัดการระบบชลประทานเชิงพุทธบูรณาการ รูปแบบหยีโมเดล (YEE Model) (Y: Yield, E: Execution, E: Evaluation) ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงขององค์กรในทิศทางที่ดีขึ้น โดยดูจากการประเมินผลในด้านประสิทธิภาพการชลประทาน ประสิทธิภาพด้านรายได้ ผลผลิตการเกษตร และความพึงพอใจในการมีส่วนร่วมของผู้ใช้น้ำ ดังที่แสดงในภาพที่ 1 และภาพที่ 2 ตามลำดับ ดังนี้

ภาพที่ 1 ความสัมพันธ์การบริหารจัดการระบบชลประทานเชิงพุทธบูรณาการ แบบหยีโมเดล

หมายเหตุ

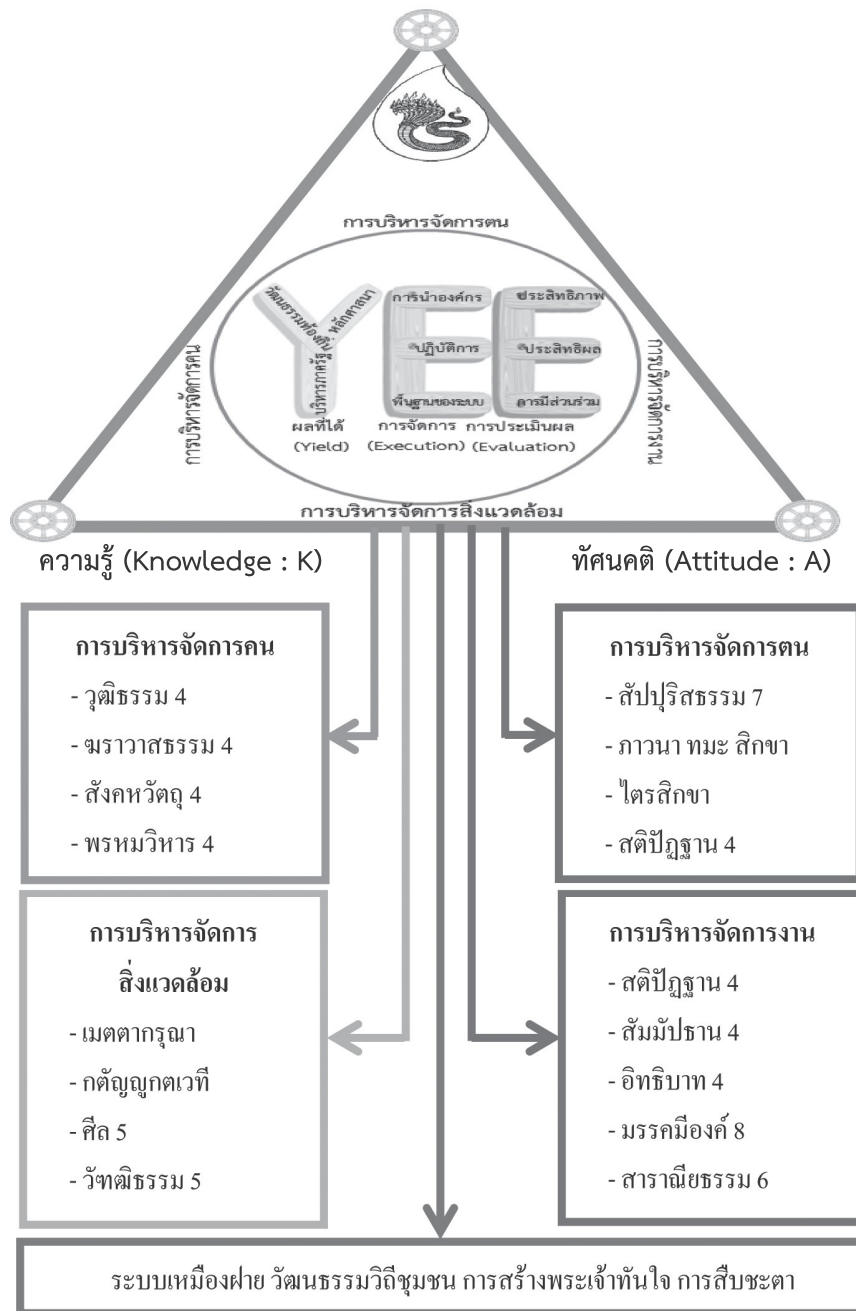
ส่วนการจัดการ (Execution: E) ประกอบด้วย การบริหารจัดการเชิงพุทธ การบริหารจัดการชลประทานระบบเหมืองฝายร่วมกับวัฒนธรรมประเพณี วิถีชุมชน และการพัฒนาคุณภาพการบริหารจัดการชลประทานของภาครัฐ (PMQA) แบ่งออกเป็นดังนี้

- ❶ = กลุ่มการนำองค์กร ได้แก่ 1) การนำองค์กร 2) การวางแผนเชิงยุทธศาสตร์ และ 3) การให้ความสำคัญกับผู้รับบริการและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย
- ❷ = กลุ่มพื้นฐานระบบ ได้แก่ 1) การวัด การวิเคราะห์ และการจัดการความรู้
- ❸ = กลุ่มปฏิบัติการ ได้แก่ 1) การมุ่งเน้นทรัพยากรบุคคล และ 2) การจัดการกระบวนการ

ส่วนการประเมินผล (Evaluation: E)

- ❹ = การประเมินผล ได้แก่ 1) ประสิทธิภาพ 2) ประสิทธิผล และ 3) การมีส่วนร่วม

ปฏิบัติ (Practice: P)

ภาพที่ 2 การบริหารจัดการระบบชลประทานเชิงพุทธบูรณาการ แบบหยี่โมเดล

1. Yield (ผลที่ได้) คือ การบริหารจัดการระบบชลประทานเชิงพุทธบูรณาการ

2. Execution (การดำเนินการ) เป็นการบูรณาการ การบริหารจัดการแนวพุทธและการบริหารจัดการภาครัฐเข้าด้วยกัน เริ่มจากด้านการจัดการตน โดยการตรวจสอบตนเองจากหลักอัมมัญญสูตรหรือสัมปรีชธรรมและมีการฝึกฝนตามหลักของ ภavana ทมะ สิกขา หลักไตรสิกขา หลักสติปัฏฐาน 4 เพื่อนำมาใช้ในการนำองค์กร และการวางแผนยุทธศาสตร์ เพื่อก่อให้เกิดประโยชน์ ในปัจจุบัน ประโยชน์เบื้องต้นและประโยชน์สูงสุด การบริหารจัดการเชิงพุทธด้านการจัดการตน โดยใช้หลักธรรมของผู้นำ องค์กร เช่น หลักวัชฌิธรรม 4 หลักฆราวาสธรรม 4 หลักสังคหวัตถุ 4 และหลักพรหมวิหาร 4 เพื่อนำมาใช้บริหารการมุ่งเน้น ทรัพยากรบุคคล ต่อมาเป็นการบริหารจัดการเชิงพุทธด้านการจัดการงาน โดยใช้หลักสติปัฏฐาน 4 สัมมปปธาน 4 อิทธิบาท 4

และมรรคมืองค์ 8 นอกจากนี้ยังได้นำหลักสารานุกรมธรรม เพื่อนำมาใช้ในส่วนของการจัดกระบวนการ รวมทั้งการวัด การวิเคราะห์และการจัดการความรู้ เพื่อให้การทำงานเกิดความสำเร็จตามเป้าหมายขององค์กร สุดท้ายก็คือการบริหารจัดการ เชิงพุทธด้านการจัดการสิ่งแวดล้อม โดยใช้หลักธรรม ได้แก่ ความเมตตา กรุณา กตัญญู กตเวทิตี ศีล 5 และวัชฌิธรรม 5 เพื่อนำมาใช้กับกลุ่มผู้ใช้น้ำ ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย รวมทั้งนำการบริหารจัดการระบบเหมืองฝายร่วมกับวัฒนธรรมวิถีชุมชน เช่น การสร้างพระเจ้าทันใจ การสืบทอดให้เกิดศรัทธา อันประกอบด้วยปัญญา เกิดความร่วมมือร่วมใจกันอย่างสร้างสรรค์

3. Evaluation คือ การประเมินผลของโครงการส่งน้ำและบำรุงรักษาแม่แตง ตั้งแต่ปี 2552-2555 พบว่า

ตารางที่ 1 ประสิทธิภาพการชลประทานปี 2552-2555

ด้านการชลประทาน	ปี 2552	ปี 2553	ปี 2554	ปี 2555
ฤดูฝน (%)	42.98	55.46	53.80	58.77
ฤดูแล้ง (%)	46.84	58.50	80.49	54.74

(ที่มา: เอกสารประกอบการประเมินฯ โครงการส่งน้ำและบำรุงรักษาแม่แตง, 2552-2555)

จากตารางที่ 1 พบว่าด้านประสิทธิภาพการชลประทาน โดยภาพรวมมีแนวโน้มสูงขึ้น ซึ่งในฤดูฝนช่วงปี 2554 ลดลง เนื่องจากได้เกิดปัญหาอุทกภัยในพื้นที่ของโครงการฯ และค่อยๆ พ้นตัวในปี 2555 ส่วนฤดูแล้งมีแนวโน้มสูงขึ้น โดยช่วงปี 2554 เนื่องจากได้เกิดปัญหาอุทกภัยในพื้นที่ของโครงการฯ จึงทำให้พื้นที่การเกษตรมีความชื้นในดินสูง ทำให้เกิดผลดีต่อการเจริญเติบโต ของพืช จากนั้นได้ลดลงในปี 2555 เนื่องจากยังอยู่ในช่วงของการปรับปรุงซ่อมแซมระบบการชลประทานที่เสียหายจากอุทกภัย เมื่อปีที่ผ่านมา

ตารางที่ 2 ประสิทธิภาพด้านรายได้ผลผลิตการเกษตร ปี 2552-2555

ประสิทธิภาพ	ปี 2552	ปี 2553	ปี 2554	ปี 2555
รายได้ผลผลิตการเกษตร (ล้านบาท)	847	948	984	1,595
ปริมาณน้ำที่ใช้ทั้งหมด (ล้านลูกบาศก์เมตร)	510.36	633.25	1,168.10	592.47
ประสิทธิภาพด้านรายได้ผลผลิตการเกษตร (บาท/ลูกบาศก์เมตร)	1.66	1.50	0.84	2.69

(ที่มา : เอกสารประกอบการประเมินฯ โครงการส่งน้ำและบำรุงรักษาแม่แตง, 2552-2555)

จากตารางที่ 2 พบว่า แม้รายได้ผลผลิตการเกษตรของกลุ่มเกษตรกรในเขตโครงการฯ มีแนวโน้มสูงขึ้นเรื่อยๆ ทุกปี แต่ประสิทธิภาพด้านรายได้ผลผลิตการเกษตรตั้งแต่ปี 2552 จนถึงปี 2555 กลับมีแนวโน้มลดลง เนื่องจากปริมาณน้ำที่ใช้ เป็นปัจจัยผันแปรและส่งผลกระทบต่อค่าของประสิทธิภาพที่ได้ ทั้งนี้ปัญหาที่สำคัญประการหนึ่งก็คือการเกิดอุทกภัยปลายปี 2554 จึงต้องเร่งระบายน้ำผ่านคลองส่งน้ำเป็นปริมาณมาก ประกอบกับการนำน้ำดีไปให้น้ำเสีย ซึ่งเป็นผลมาจากการเติบโตทางเศรษฐกิจ ในยุคบริโภคนิยม จึงมีการทิ้งของเสีย ระบายน้ำเสียจากชุมชนลงสู่ทางระบายน้ำเป็นจำนวนมาก จึงทำให้มีการใช้น้ำในระบบ มากขึ้นและส่งผลกระทบต่อประสิทธิภาพด้านรายได้ผลผลิตการเกษตร

ตารางที่ 3 ความพึงพอใจด้านการมีส่วนร่วมของผู้ใช้น้ำ ปี 2552-2555

ด้านการมีส่วนร่วม	ปี 2552	ปี 2553	ปี 2554	ปี 2555
ร้อยละความพึงพอใจของผู้ใช้น้ำ	80.52	90.26	76.55	81.51

(ที่มา: เอกสารประกอบการประเมินฯ โครงการส่งน้ำและบำรุงรักษาแม่แตง: 2552-2555)

จากตารางที่ 3 พบว่าค่าที่ได้มีความผันผวน ผู้วิจัยได้ตั้งข้อสังเกตว่าในช่วงปลายปี 2552 ทางโครงการฯ ได้มีการจัดสร้างพระเจ้าทันใจ เพื่อเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชมหาราช รัชกาลที่ 9 แห่งราชวงศ์จักรี ในวโรกาสทรงมีพระชนมายุ 82 พรรษา เรียกว่า พระเจ้าทันใจ 982 ณ ฝ่ายห้วยงานโครงการส่งน้ำและบำรุงรักษาแม่แตง อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ และปลายปี 2554 ได้จัดสร้างพระเจ้าทันใจ 984 ขึ้น ณ ศูนย์อำนวยการโครงการพัฒนาตามพระราชดำริ อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ จึงเป็นผลให้ในปีถัดไปตัวเลขความพึงพอใจมีระดับสูงขึ้น เนื่องจากเป็นโครงการฯ ที่น้อมนำความศรัทธาร่วมใจกันของเจ้าหน้าที่ ประชาชน และกลุ่มผู้ใช้น้ำที่มีต่อพระพุทธศาสนาและพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชมหาราชผนวกเข้าด้วยกัน เป็นการถวายเป็นความจงรักภักดี อันจะนำมาซึ่งความสัมพันธอันดี สังคมมีความสมานฉันท์ สามารถลดปัญหาความขัดแย้งและร่วมกันอนุรักษ์จารีตประเพณีอันงดงามของชาติ

จากผลการสอบถามข้อมูลสะท้อนกลับในกลุ่มผู้ใช้น้ำ จำนวน 120 คน พบว่า รูปแบบการบริหารจัดการระบบชลประทานเชิงพุทธบูรณาการสามารถนำไปใช้ได้จริง คิดเป็นร้อยละ 85 ทำให้เกิดผลสัมฤทธิ์ในภาพรวมและทำให้เกิดความสุข อยู่ในเกณฑ์ระดับมาก มีค่าคะแนนเท่ากับ 7.792 และ 7.717 ตามลำดับ รวมทั้งยังพร้อมให้ความร่วมมือในการปฏิบัติงานตามรูปแบบการบริหารจัดการเชิงพุทธบูรณาการ คิดเป็นร้อยละ 90 ซึ่งมีความสอดคล้องกับกลุ่มนักวิชาการ พระสงฆ์ และเจ้าหน้าที่ที่เห็นด้วยว่ารูปแบบดังกล่าวสามารถนำไปใช้ได้จริง

การอภิปรายผล

โครงสร้างและการบริหารจัดการขององค์กรหรือหน่วยงานต่างๆ ของรัฐนั้น แต่ละแห่งจะต้องมีผู้นำนองค์กรตามสายการบังคับบัญชาที่ทำหน้าที่สั่งการ ควบคุม วางแผน และตัดสินใจในด้านต่างๆ เพื่อให้องค์กรบรรลุเป้าหมายตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้ ซึ่งโครงการส่งน้ำและบำรุงรักษาแม่แตง ก็เป็นหน่วยงานหนึ่งของกรมชลประทาน สังกัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ จากแนวทางการบริหารจัดการระบบชลประทานเชิงพุทธบูรณาการ ซึ่งแต่เดิมอาจจะมีการนำหลักพุทธศาสนามาใช้อยู่บ้าง เพียงแต่ไม่ได้เด่นชัดนัก ซึ่งสอดคล้องกับคำสัมภาษณ์ของนายเลิศวิโรจน์ โกวัฒนะ (18 มิถุนายน 2557) โดยผู้วิจัยได้นำมาใช้ในส่วนของการดำเนินงานตามกรอบการบริหารภาครัฐแบบ PMQA ที่ประกอบด้วย 3 กลุ่มหลัก ได้แก่ กลุ่มการนำองค์กร กลุ่มพื้นฐานของระบบ และกลุ่มปฏิบัติการ อันดับแรกเป็นกลุ่มการนำองค์กรที่นำโดย นายภทธี ดวงจิตร ผู้อำนวยการโครงการฯ และเป็นผู้วิจัยที่ได้มีการจัดทำวิสัยทัศน์ ค่านิยม เป้าประสงค์ ระบบกำกับดูแลตนเองที่ดี เพื่อใช้เป็นทิศทางในการปฏิบัติงานที่ชัดเจนควบคู่ไปกับการบริหารอย่างมีเป้าหมายที่ผลสัมฤทธิ์ขององค์กรอย่างชอบธรรม มุ่งประโยชน์สุขกับทุกฝ่าย ไม่เบียดเบียนกัน มีความเป็นธรรมเสมอกันในทุกมิติ ประกอบกับมีการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง โดยให้ความสำคัญกับการเรียนรู้ไม่ศึกษาที่สอดคล้องกับคำสัมภาษณ์พระราชสิงหพรหมณี (โสภณ) (1 มีนาคม 2557) เช่น การศึกษาต่อในระดับปริญญาเอก (สาขาพระพุทธศาสนา) การฝึกอบรมสัมมนาผู้บริหารยุคใหม่ การฝึกอบรมการคิดอย่างเป็นระบบ การเข้าร่วมสัมมนาและสนทนาธรรมกับพระเถระต่างๆ ในเขตโครงการฯ ตามโอกาสอันควร เป็นต้น ซึ่งใช้แนวทางการส่งเสริมบุคลากรให้เกิดทัศนคติและการประพฤติปฏิบัติอย่างถูกต้อง มีหลักการ สอดคล้องกับคำสัมภาษณ์พระครูกัลยาณวัตรสุนทร (2 กุมภาพันธ์ 2557) ตามกระบวนการส่งผ่านความรู้ ทัศนคติที่ได้รับของผู้นำนองค์กร ด้วยการถ่ายทอดคุณธรรมจริยธรรมก่อนการประชุมหรือหลังการประชุมทุกครั้ง แก่เจ้าหน้าที่และกลุ่มผู้ใช้น้ำ เพื่อสร้างความเข้าใจที่ตรงกันระหว่างเจ้าหน้าที่ของรัฐกับกลุ่มผู้ใช้น้ำ

เช่น การน้อมนำหลักทวารวาสธรรม 4 มาใช้สำหรับกลุ่มผู้ใช้น้ำชลประทาน โดยให้คำนึงถึงสัจจะหรือการเคารพกติกาข้อกฎหมาย บังคับใช้เกี่ยวกับเหมืองฝายร่วมกัน มีความอดทนอดกลั้นต่อสิ่งที่จะทำให้เกิดความขัดแย้ง การทะเลาะวิวาท การละเมิด กติกา และความอดทนต่อปัญหาอุปสรรคโดยใช้ความเพียรในการร่วมกันคิด ร่วมกันปฏิบัติการแก้ไขอย่างเอื้ออาทรจริงใจ สิ่งสำคัญคือ ต้องให้อยู่กันหากเกิดข้อผิดพลาดขึ้น ด้วยการใช้วาจาสื่อสารที่เป็นมิตร มีความซื่อตรง จริงใจ และให้เกิด ความสามัคคีปรองดองต่อกัน นำไปสู่การบริหารจัดการงานที่มุ่งสู่ประสิทธิภาพของคนกับประสิทธิผลของงาน ดังที่สอดคล้อง กับงานวิจัยของนายศุภชัย รุ่งศรี (2553) ที่ได้กล่าวว่าสุดยอดของการบริหารงานคือการจัดการคน สุดยอดของการจัดการคน คือ การจัดการความรู้ อีกประเด็นหนึ่งได้มีการจัดกิจกรรม เพื่อเป็นการส่งเสริมด้านความรู้ของบุคลากรก็คือ การฝึกอบรม ให้ความรู้ทั้งด้านวิชาการเฉพาะสาขา ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับกฎระเบียบ โครงการจัดกิจกรรมด้านคุณธรรมและจริยธรรม มีการนิมนต์พระเถระมาให้ความรู้ทางด้านธรรมะเพื่อการกล่อมเกลาจิตใจและมีการพึงธรรมตามวัดหรือสถานที่ต่างๆ ส่วนในช่วงเทศกาลประเพณีกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา ทางโครงการฯ ได้เข้าร่วมเป็นประจำสม่ำเสมอ เพื่อให้บุคลากรแต่ละคน เกิดการพัฒนาตนและการสืบสานประเพณีทางพระพุทธศาสนาที่ควบคู่ไปกับวัฒนธรรมประเพณีทางท้องถิ่นแบบล้านนา ผสมผสานกับความจงรักภักดีต่อพระเจ้าแผ่นดินของไทย เช่น การจัดสร้างพระเจ้าทันใจ 982 และทำพิธีสืบชะตาล้านนา ในวันที่ 23 พฤศจิกายน 2552 มีพระภิกษุสงฆ์มาร่วมในพิธี จำนวน 109 รูป ณ ฝายห้วยงานโครงการส่งน้ำและบำรุงรักษา แม่แตง และการจัดสร้างพระเจ้าทันใจ 984 และทำพิธีสืบชะตาล้านนา ในวันที่ 11 และ 19 พฤศจิกายน 2554 มีพระภิกษุสงฆ์ มาร่วมในพิธี จำนวน 133 รูป ณ ศูนย์อำนวยการโครงการพัฒนาตามพระราชดำริ อำเภอสันป่าตอง ภายในงานมีพิธีทำบุญเลี้ยงพระ ซึ่งสอดคล้องกับคำสัมภาษณ์ของนายภูเมศร์ อัครมงคลพงษ์ (5 กุมภาพันธ์ 2557) ที่ว่าการนำจารีตประเพณีเข้ามาสามารถ นำไปสู่การประสานแห่งการมีส่วนร่วมทางจิตใจให้เกิดความสัมพันธในรูปแบบของเครือข่ายที่สามารถสร้างความสัมพันธ์ ทำให้เกิดการรวมกลุ่มของชาวบ้านกับเจ้าหน้าที่ และสอดคล้องกับคำสัมภาษณ์ของนายวิทยา สอนแก้วมณี (3 มีนาคม 2557) ว่าทำให้เกิดความเคารพนับถือผู้นำ ผู้อาวุโส เคารพกฎกติกา จิตอาสา ความร่วมมือที่ไม่ต้องใช้เทคโนโลยีสูง เช่น การจัดพิธีรดน้ำดำหัว ในวันปีใหม่เมือง การจัดสัปดาห์ส่งเสริมศาสนาและจริยธรรม มีการจัดตั้งศูนย์คลินิกชลประทาน การเผยแพร่งานชลประทาน แก่บุคลากรทุกระดับทั้งสายงานหลักและสายงานสนับสนุน มีการจัดการความรู้ (KM) และส่งเสริมให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ ด้วยตนเอง (LO) รวมทั้งมีการจัดตั้งทีมสอนงาน ทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ภายในองค์กรอย่างสม่ำเสมอ ต่อเนื่อง และเกิดการพัฒนาการปฏิบัติงาน กล่าวคือ เป็นการปฏิบัติงานด้วยความราบรื่น มีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันด้วยความผูกพัน ของบุคลากรที่แน่นแฟ้น มีการจัดกิจกรรมกีฬาภายในโครงการฯ การไปทัศนศึกษา การสันทนากการนอกสถานที่ การประชุมสัญจรเวียนตามเขตความรับผิดชอบของฝ่ายส่งน้ำต่างๆ เป็นต้น

กล่าวได้ว่าความสำเร็จของคนทั้งองค์กรที่จะต้องอาศัยหลักการบริหารจัดการตั้งแต่การวางแผนยุทธศาสตร์ การจัดการคน ในองค์กร การสั่งการเพื่อนำไปสู่การปฏิบัติตรงตามเป้าหมาย สิ่งสำคัญก็คือโครงการส่งน้ำและบำรุงรักษาแม่แตง เป็นองค์กร ที่ดำเนินการเกี่ยวกับการบริหารจัดการชลประทาน ดังนั้นบุคลากรในองค์กรควรจะมีความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับการบริหาร จัดการชลประทานเป็นอย่างดี และใช้หลักการมีส่วนร่วมของผู้ใช้น้ำ ตั้งแต่ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมดำเนินการ ร่วมรับ ผลประโยชน์ไปจนถึงร่วมกันประเมินผลโครงการด้วย สิ่งที่ได้ก็คือความเจริญก้าวหน้าของส่วนรวม ซึ่งสอดคล้องกับ คำสัมภาษณ์ของพระครูธรรมมาภิรม (อินตา) (2 กุมภาพันธ์ 2557) ดังนั้นบุคลากรในองค์กรและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจะต้อง หมั่นฝึกฝนตนอย่างมีสติ ตั้งมั่นในหลักของสติปัญญา 4 และพร้อมมีจิตเสียสละ มุ่งประโยชน์ในงานของส่วนรวมด้วยแรง แห่งความสามัคคี ความพร้อมเพรียงที่สอดคล้องกับคำสัมภาษณ์ของพระครูปัญญาวชิเรียร (2 กุมภาพันธ์ 2557) และหลัก ของสาราณียธรรม รวมทั้งหากได้นำอิทธิบาท 4 มาช่วยสนับสนุนอีกแรงหนึ่ง ผลที่ได้ก็คืองานบังเกิดความสำเร็จ เช่น ประสิทธิภาพการชลประทาน ซึ่งหมายถึงอัตราส่วนที่เป็นเปอร์เซ็นต์ระหว่างปริมาณน้ำสุทธิที่จะให้แก่พืชต่อปริมาณน้ำ ทั้งหมดที่ต้องให้แก่พืช โดยมีหน่วยเป็นความลึกหรือปริมาตรทั้งในฤดูฝนและฤดูแล้งตั้งแต่ปี 2552-2555 มีแนวโน้มสูงขึ้น เป็นการแสดงให้เห็นถึงปริมาณน้ำมีความเพียงพอต่อความต้องการของพืช ทั้งนี้ ทางโครงการได้ให้เกษตรกรและผู้ใช้น้ำ ได้มีส่วนร่วมในการบริหารการส่งน้ำของโครงการฯ ซึ่งจะช่วยให้เกษตรกรมีความรู้ ความเข้าใจ เกี่ยวกับระบบ วิธีการ และ ระเบียบข้อปฏิบัติด้านการชลประทาน เพื่อร่วมกันพัฒนาระบบชลประทานให้มีความเหมาะสมกับบริบทของท้องถิ่นนั้นๆ

ตลอดจนเป็นการสร้างสัมพันธ์อันดีระหว่างเจ้าหน้าที่ของภาครัฐกับราษฎรในพื้นที่ โดยได้มีการพบปะเกษตรกรผู้ใช้น้ำอย่างต่อเนื่อง ก่อให้เกิดการมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมต่างๆ รวมทั้งการตรวจสอบระบบชลประทานในพื้นที่จริง และวางแผนปรับปรุงบำรุงรักษาอาคารชลประทาน ร่วมกันซ่อมแซม ขุดลอกคลอง การสันนทาการ วัฒนธรรมประเพณีตามวาระเทศกาลต่างๆ รวมทั้งการบริหารจัดการที่คำนึงถึงธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทั้งหมด เนื่องจากต้องพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันอย่างต่อเนื่อง ซึ่งมีความสอดคล้องกับรายได้ผลผลิตการเกษตรที่มีแนวโน้มขึ้นทุกปี จาก 847 ล้านบาท ในปี 2552 มาเป็น 1,595 ล้านบาทในปี 2555 (คณะทำงาน PMQA, 2552-2555) ประกอบกับยังมีปัจจัยหลายด้านที่ช่วยส่งเสริมให้เกิดรายได้สูงขึ้น เช่น ผลผลิตที่เพิ่มปริมาณมากขึ้น และแผนนโยบายของทางภาครัฐบาลในการแทรกแซงกลไกทางการตลาด เช่น โครงการรับจำนำข้าว เป็นต้น ในขณะที่ค่าของประสิทธิผลด้านรายได้ผลผลิตการเกษตรกลับมีแนวโน้มลดลง ทั้งนี้ปัญหาที่สำคัญอีกประการหนึ่งก็คือ ทางโครงการฯ ได้ประสบปัญหาอุทกภัยเมื่อปี 2554 จึงทำให้มีการใช้ปริมาณน้ำในระบบมากขึ้นและส่งผลกระทบต่อค่าประสิทธิผลดังกล่าว ส่วนค่าความพึงพอใจของผู้ใช้น้ำ พบว่าจากเหตุการณ์ที่ผ่านมาชาวบ้านและผู้ใช้น้ำได้ประสบปัญหาอุทกภัยในพื้นที่เป็นอย่างมาก ประกอบกับในปี 2552 และ 2554 ทางโครงการฯ ได้มีการจัดกิจกรรมสร้างพระเจ้าทันใจ หากปีใดสร้างก็เป็นผลให้ปีต่อมามีค่าความพึงพอใจสูงขึ้น ผลที่ได้จึงมีความผันผวนอยู่บ้าง

ดังนั้นจากการนำรูปแบบการบริหารจัดการระบบชลประทานเชิงพุทธบูรณาการ แบบหยีโมเดล (YEE Model) ไปใช้ทำให้เกิดการยอมรับจากทุกภาคส่วนที่เหมาะสมสำหรับการประยุกต์เพื่อพัฒนาประสิทธิภาพการบริหารจัดการ ซึ่งเริ่มจากการบริหารจัดการตน คน งาน และสิ่งแวดล้อม ที่จะต้องคำนึงถึงหลักพุทธธรรม วัฒนธรรมประเพณี การบริหารจัดการภาครัฐ เข้าประสานบูรณาการอย่างกลมกลืนต่อเนื่อง และควรคำนึงถึงกฎธรรมชาติที่มีความแปรปรวน ทำให้ยากต่อการพยากรณ์ ซึ่งรูปแบบการบริหารจัดการนี้เป็นแบบพลวัต สามารถปรับใช้ให้สอดคล้องกับบริบทของการนับถือศาสนา นโยบายขององค์กรในแต่ละยุค วัฒนธรรมท้องถิ่น โดยการสร้างความเข้มแข็ง ความร่วมมือของการมีส่วนร่วมกับผู้เกี่ยวข้อง ได้แก่ ผู้นำศาสนา ผู้นำของรัฐ ผู้นำท้องถิ่น ผู้บริหารโครงการชลประทาน เจ้าหน้าที่ ผู้ใช้น้ำ และผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกภาคส่วน ผลการวิจัยเป็นรูปแบบที่ดี นำไปสู่ความสำเร็จของการบริหารจัดการระบบชลประทาน นอกจากนี้จากทัศนะของนายรังสิต จันทร์ศิริปิติกุล (17 ตุลาคม 2557) ผู้อำนวยการโครงการส่งน้ำและบำรุงรักษาแม่แตง (ปัจจุบัน) เห็นว่ารูปแบบ YEE Model ยังมีความสอดคล้องกับแนวทางนโยบายของกรมชลประทานที่มีแนวคิดในการบูรณาการมีส่วนร่วมในทุกภาคการเกษตร ซึ่งถือว่าเป็นการใช้กุศโลบายที่นำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาใช้อย่างน่าชื่นชม เนื่องจากนำความเชื่อ ความศรัทธามาใช้ในการบริหารจัดการ ทำให้เกิดความสมานสามัคคีในการใช้น้ำ ตั้งแต่ระดับโครงการจนถึงระดับแปลงนา สามารถรวมตัวกันเป็นกลุ่มบริหารการใช้น้ำที่เข้มแข็ง และสอดคล้องกับคำสัมภาษณ์ของอาจารย์ ดร.ปรโมทย์ ไหมกัลด (17 มีนาคม 2557) ที่เห็นว่าเป็นการดีที่ได้บูรณาการศาสตร์ต่างๆ เพื่อนำมาวางเป็นรากฐานเริ่มต้นตั้งแต่ จิตใจ พฤติกรรม ขนบธรรมเนียมและวิถีชีวิตของประชาชนในสังคมให้มีหลักยึดในการดำเนินการอย่างราบรื่น ซึ่งสอดคล้องด้วยแกนหลักทางพระพุทธศาสนา รวมทั้งพิธีทางสงฆ์ พิธีทางพราหมณ์ ลัทธิบูชาผี เพื่อเป็นกุศโลบายให้ผู้คนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการน้ำ พัฒนาพื้นที่ต้นน้ำลำธาร การอนุรักษ์ธรรมชาติสิ่งแวดล้อมร่วมกันซึ่งพระครูอาทรวิสุทธิคุณ (4 กุมภาพันธ์ 2557) ได้แสดงความเห็นด้วยที่ให้ทุกฝ่ายร่วมช่วยกันอนุรักษ์ธรรมชาติ จนถึงการจัดสรรน้ำใช้ในการเพาะปลูก สำหรับความคิดเห็นของ รองศาสตราจารย์ สนิท สัตโยภาส (22 กุมภาพันธ์ 2558) ผู้ทรงคุณวุฒิวิจารณ์คุณิพนธ์ เห็นว่าเป็นงานวิจัยที่มีความดี จากการบูรณาการศาสตร์ทางพระพุทธศาสนา หรือหลักของธรรมะมาใช้ในการบริหารจัดการน้ำ เพื่อการพัฒนาคนในภาคการเกษตรอย่างยั่งยืน เกิดประโยชน์ในวงกว้างที่มีผลทำให้คนสามารถปรับเปลี่ยนทัศนคติให้ดีขึ้นได้ โดยการพัฒนาที่ใจตนเองก่อนและร่วมกันปฏิบัติ รวมทั้งภูมิปัญญาของเหมืองฝายก็เป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้ความคิดของบุคคลทุกกลุ่มเกิดการพัฒนาในทิศทางที่ดีขึ้นอย่างสร้างสรรค์และบูรณาการ ดังนั้นการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาใช้บริหารจัดการ จะต้องคำนึงถึงทุกมิติ มีความครอบคลุมรอบด้านให้เกิดการพัฒนาเจริญงอกงาม เกิดประโยชน์ต่อตนเอง สังคมส่วนรวม ประเทศชาติ จะมีองค์ประกอบ 3 ประการ คือ บุคคล กระบวนการทำงานและสิ่งที่ต้องการให้เกิดการพัฒนา ซึ่งจะต้องอาศัยความสามัคคีเป็นแกนนำหลัก ส่วนปัญหาที่ทำให้ไม่ประสบความสำเร็จภายในองค์กรก็คือ ความเห็นแก่ตัว การยึดมั่นถือมั่นในอัตตาตนเอง การขาดเหตุผล หรือเกิดจาก โลภะ โทสะ โมหะ ของบุคคลในองค์กร

สำหรับปัญหาและแนวโน้มการนำรูปแบบการบริหารจัดการระบบชลประทานเชิงพุทธบูรณาการแบบหยีโมเดล (YEE Model) ไปใช้ จากคำแนะนำของนายวิฑูรย์ ฐิติธนัท (20 มกราคม 2557) เห็นว่า ผู้นำองค์กรจะต้องใช้ความพยายามอย่างมากที่จะปลูกจิตสำนึกของคนทั้ง 3 กลุ่ม และหากกลุ่มพื้นฐานของระบบเกิดความรัก ห่วงแหนในระบบชลประทาน แสดงพลังที่ร่วมกันดูแล ส่งน้ำ บำรุงรักษา ซ่อมแซมได้เอง ในโมเดลนี้คนอีก 2 กลุ่ม คือกลุ่มผู้นำและกลุ่มปฏิบัติ จะเปลี่ยนบทบาทจากการบริหารจัดการมาเป็นผู้อำนวยความสะดวก และผู้สนับสนุน มีการถ่ายโอน มอบอำนาจในการบริหารจัดการพื้นที่ก็จะทำให้โมเดลนี้ดำเนินการต่อไปได้ แต่สิ่งที่สำคัญและไม่ควรมองข้ามก็คือการยอมรับจากกลุ่มคนส่วนใหญ่ในองค์กรที่จะยอมพัฒนาตนเองก่อน เนื่องจากถึงแม้ว่าผู้นำองค์กรจะให้การยอมรับ แต่หากกลุ่มผู้ปฏิบัติไม่ยอมรับโมเดลนี้ด้วยจิตสำนึกที่ดีหรือปฏิบัติแบบไม่ต่อเนื่อง ผลก็คือ เมื่อเปลี่ยนผู้นำองค์กร การปฏิบัติตามโมเดลก็จะไม่ถูกนำไปใช้อีก จึงทำให้เกิดความยั่งยืนได้ อีกประการหนึ่งในทัศนะของนายสุเทพ น้อยไพโรจน์ (18 มิถุนายน 2557) กล่าวว่าการนำศาสนาพุทธมาใช้ในการบริหารจัดการถือว่าเป็นเรื่องที่ดี แต่มีขอบเขตจำกัดเฉพาะในเขตพื้นที่ที่มีผู้นับถือศาสนาพุทธเท่านั้น ดังนั้นควรจะต้องคำนึงในข้อเท็จจริงที่ว่าประเทศไทยยังมีบางพื้นที่ที่นับถือศาสนาอื่นๆ จึงเป็นสิ่งที่ควรนำมาพิจารณาด้วย ดังนั้นหลักศาสนาจึงควรปรับให้ยืดหยุ่นตามคนในพื้นที่ส่วนใหญ่ยอมรับ จึงเห็นว่าหากสามารถทำการบริหารจัดการได้อย่างกลมกลืนครอบคลุมในทุกพื้นที่ ก็คาดว่าจะจะเป็นแนวทางการบริหารจัดการที่ยั่งยืนได้

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. องค์กรทางพระพุทธศาสนาควรส่งเสริมและสนับสนุนพระภิกษุสงฆ์ให้มีความตระหนักรู้เกี่ยวกับการดูแลรักษาแหล่งน้ำและธรรมชาติสิ่งแวดล้อม โดยทางการศึกษาและการเผยแพร่ปลูกฝังเป็นรากฐานแก่เยาวชนในสังคม
2. รัฐบาลควรมีการประยุกต์รูปแบบการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาไปปรับใช้ในกระบวนการบริหารจัดการน้ำอย่างเป็นรูปธรรม ทั้งในระดับจุลภาคและมหภาค
3. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ควรนำรูปแบบ YEE Model ประชาสัมพันธ์สู่สาธารณชน เพื่อการประยุกต์ใช้พุทธบูรณาการสร้างสรรค์สุขให้สังคมเกษตรกรรมสู่ความยั่งยืน
4. องค์กรภาครัฐควรให้ความสำคัญกับหลักการจัดการระบบชลประทานเชิงพุทธบูรณาการ และส่งเสริมเป็นแนวนโยบายเพื่อพัฒนาทรัพยากรบุคคลให้เป็นกลไกชุมชน มีวิสัยทัศน์อันชอบธรรม สามารถสร้างผลสัมฤทธิ์ของงานตามเป้าประสงค์ขององค์กรอย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อประโยชน์สุขแห่งตนและประโยชน์ในสังคมโดยรวม ทั้งนี้ภาครัฐจะต้องมีความจริงจังและสร้างแรงจูงใจในการสร้างขวัญกำลังใจแก่เจ้าหน้าที่ที่ปฏิบัติดี ปฏิบัติชอบตามหลักธรรมาภิบาล
5. สถาบันการศึกษาต่างๆ ที่มีหลักสูตรเกี่ยวกับการบริหารจัดการ สามารถนำหลักการที่วิจัยแล้วนี้ไปประยุกต์ใช้ในบริบทที่เหมาะสม เพื่อความสำเร็จตามเป้าหมาย

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัย

1. ควรมีการศึกษาหลักธรรมเกี่ยวกับน้ำที่ปรากฏในพระไตรปิฎกที่สัมพันธ์และเป็นประโยชน์กับการบริหารจัดการน้ำแบบมีส่วนร่วม
2. ควรมีการศึกษาการวางรากฐานการบริหารจัดการระบบชลประทานเชิงพุทธบูรณาการสำหรับเยาวชนรุ่นใหม่ในทศวรรษหน้า
3. ควรมีการศึกษาการบริหารจัดการระบบชลประทานเชิงบูรณาการ ในกรณีศึกษาพื้นที่ซึ่งเกษตรกรและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียนับถือศาสนาต่างกัน หรือมีชาติพันธุ์ต่างกันในแต่ละภูมิภาค เพื่อนโยบายจัดความขัดแย้งแบ่งพวกของประชาชน

เอกสารอ้างอิง

- กลุ่มพัฒนาระบบบริหาร กรมชลประทาน. 2555. **เกณฑ์การพัฒนาคูณภาพการบริหารจัดการ โครงการส่งน้ำและบำรุงรักษา และโครงการชลประทาน**. กรุงเทพฯ: กรมชลประทาน.
- คณะทำงาน PMQA. 2552-2555. **เอกสารประกอบการประเมินการพัฒนาคูณภาพการบริหารจัดการโครงการชลประทาน ประจำปี สำนักชลประทานที่ 1 จังหวัดเชียงใหม่ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์**. เชียงใหม่: โครงการส่งน้ำและบำรุงรักษาแม่แตง.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. 2539. **พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี. ม.ป.ป. **แหล่งน้ำ**. (ระบบออนไลน์). แหล่งข้อมูล: <http://th.wikipedia.org/> (25 พฤศจิกายน 2553).
- ศุภชัย รุ่งศรี. 2553. การจัดการความรู้ กรมชลประทาน วงล้อที่หมุนไป. ใน **สัมมนาวิชาการและแลกเปลี่ยนองค์ความรู้สู่การบริหารจัดการน้ำสมัยใหม่ ครั้งที่ 2 (13-16 มิถุนายน 2553)**. กรุงเทพฯ: ศูนย์วิศวกรรมกรมชลประทาน กรมชลประทาน กระทรวงเกษตรและสหกรณ์.
- Riley, P. 2550. **100 Things you should know about planet earth**. (ชวธีร์ รัตนดิลก ณ ภูเก็ต, ผู้แปล). กรุงเทพฯ: แพรวเยาวชน.

การสัมภาษณ์

- ปราโมทย์ ไ้มักลัด. (17 มีนาคม 2557). สมาชิกสภาปฏิรูปแห่งชาติ. สัมภาษณ์.
- พระครูกัลยาณวัตรสุนทร. (2 กุมภาพันธ์ 2557). เจ้าคณะอำเภอแม่แตง. สัมภาษณ์.
- พระครูธรรมมาภิรม (อินตา). (2 กุมภาพันธ์ 2557). เจ้าคณะอำเภอสันป่าตอง. สัมภาษณ์.
- พระครูปัญญาวชิชัย. (2 กุมภาพันธ์ 2557). เจ้าคณะอำเภอแม่ริม. สัมภาษณ์.
- พระครูอาทรวิสุทธิคุณ. (4 กุมภาพันธ์ 2557). เจ้าคณะอำเภอหางดง. สัมภาษณ์.
- พระราชสิงหพรหมณี (โสภณ). (1 มีนาคม 2557). เจ้าคณะอำเภอเมือง. สัมภาษณ์.
- ภูเมศร์ อัครมงคลพงษ์. (5 กุมภาพันธ์ 2557). นายช่างชลประทาน อาวุโส โครงการชลประทานชัยนาท. สัมภาษณ์.
- รังสิต จันทศิริปิติกุล. (17 ตุลาคม 2557). ผู้อำนวยการโครงการส่งน้ำและบำรุงรักษาแม่แตง. สัมภาษณ์.
- เลิศวิโรจน์ โกวัฒนะ. (18 มิถุนายน 2557). อธิบดีกรมชลประทาน. สัมภาษณ์.
- วิฑูรย์ ฐิตินภค. (20 มกราคม 2557). ผู้อำนวยการส่วนวิศวกรรมบริหาร สำนักชลประทานที่ 2. สัมภาษณ์.
- วิทยา สอนแก้วมณี. (3 มีนาคม 2557).ผู้เชี่ยวชาญด้านวิศวกรรมชลประทาน สำนักชลประทานที่ 1. สัมภาษณ์.
- สนธิ สัตโยภาส. (22 กุมภาพันธ์ 2558). อาจารย์ประจำคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่. สัมภาษณ์.
- สุเทพ น้อยไพโรจน์. (18 มิถุนายน 2557). รองอธิบดี ฝ่ายบำรุงรักษา กรมชลประทาน. สัมภาษณ์.